

УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДИТИНИ

звичаїв, духовності тощо.

Аналіз педагогічної спадщини К.Д. Ушинського щодо впливу світових виховних систем на педагогічну науку та систему виховання окремих народів дозволяє зробити такі **висновки**:

- не може існувати загальної для всіх народів системи виховання;

- кожен народ виробив свою особливу національну виховну систему яка може бути корисною для інших народів, проте не може бути ними використана як власна;

- наука і виховання це різні речі, оскільки наука є спільною для всіх народів, а виховання у кожного народу має свою специфічну мету;

- громадське виховання буде мати позитивний

ефект тільки тоді, коли його мета стане метою усіх виховних інституцій суспільства, зокрема сім'ї.

1. Ушинський К.Д. *Про користь педагогічної літератури. Твори в шести томах.* – Київ: “Радянська школа”, 1954. – Т 1. – С. 33 – 50.

2. Ушинський К.Д. *Про народність у громадському вихованні. Твори в шести томах.* – Київ: “Радянська школа”, 1954. – Т 1. – С. 50 – 110.

3. Ушинський К.Д. *Питання про народні школи. Твори в шести томах.* – Київ: “Радянська школа”, 1954. – Т 1. – С. 219 – 227.

Микола Галів, аспірант

Дрогобицького державного педагогічного університету

ім. І. Я. Франка

УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДИТИНИ

У статті аналізуються погляди українських учених-педагогів на роль учителя-вихователя у формуванні характеру дитини, виокремлюються особистісні та професійні властивості педагога як організатора процесу виховання характеру дітей, визначаються основні засади діяльності педагога у цьому процесі.

Постановка проблеми. Українська педагогічна думка сьогодення усе частіше піднімає питання виховання характеру, повертаючись таким чином до ідей видатних педагогів К.Ушинського, О.Духновича, Г.Врецьони, Г.Ващенко, С.Русової, галицьких педагогів (кінець XIX – перша третина XX ст.). Такий процес детермінується розбудовою громадянського, ринкового суспільства з його конкурентним середовищем і, відповідно, високими вимогами до людини. Це ставить перед педагогікою потребу розвитку активної, цілеспрямованої, наполегливої, вольової, підприємливої, самостійної, принципової, рішучої, стійкої, відповідальної особистості, тобто тих її властивостей, які є якостями та рисами характеру людини.

Вчені-педагоги по-різному розглядали зміст і структуру характеру особистості, різного значення надавали таким чинникам його утворення, як соціальне середовище і власна воля людини, пропонували різний інструментарій і методику виховання характеру. Проте усі вони

визнавали надзвичайно важливу роль педагога-вихователя у процесі формування дитячого характеру, хоч мали часто протилежні погляди на його функції.

Аналіз досліджень. Окрім згаданих вчених, діяльність педагога-вихователя у галузі плекання дитячих характерів вивчали Ю.Богданів, П.Біланюк, П.Паращин, М.Макух, В.Ратальський, П.Будз, І.Юцишин, М.Галуцинський, М.Ваврисевич, К.Василькевич, К.Гагеман, М.Покровская, А.Макаренко, Ю.Самарін, Н.Медведева, В.Селіванов, С.Рівес тощо. Трактуювання функцій і завдань педагога у процесі виховання характеру власне в українській педагогічній спадщині виявилось майже інтактним у сучасній педагогіці. Щоправда, окремі аспекти із даної проблематики знаходимо у О.Вишневського, М.Чепіль, Б.Ступарика, Б.Добрянського та інших. Проте жоден дослідник не здійснив більш-менш повного аналізу творчості вітчизняних педагогів минулого щодо предмету оцінки ними ролі педагога у вихованні характеру людини.

Постановка завдання. Метою статті є

УКРАЇНЬСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДИТИНИ

проаналізувати погляди українських учених-педагогів на роль учителя-вихователя у формуванні характеру дитини, виокремити особистісні та професійні властивості педагога як організатора процесу виховання характеру дітей, визначити основні принципи, засади діяльності педагога у цьому процесі.

Виклад матеріалу. О.Духнович і К.Ушинський стали першими українськими педагогами, які не лише звернулися до проблеми виховання характеру підростаючого покоління, а й сформулювали певні вимоги до педагога-вихователя як “творця характерів” – організатора і помічника процесу формування характеру вихованця. К.Ушинський зазначав, що виховання сильного, життєздатного характеру у молоді залежить від особистості та *характеру вихователя*. “Тільки особистість може діяти на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна утворювати характер” [21, 256], а “...вихователь із слабким, невстановленим характером, мінливим напрямком думок і дій, ніколи не розвине сильного характеру у вихованця...” [23, Т. 6, 254]. О.Духнович, по суті, формулює дві вимоги до характерних якостей особистості учителя: 1) цілісності, самодостатності – “Должен быти... полного характера муж”; 2) стійкості, усталеності – “Учитель да будет постоянного характера муж” [7, 373].

Відзначимо, що формула К.Ушинського “характер утворюється характером” (висловлена також А.Дістервегом) стала визначальною для подальшого трактування в нашій педагогіці ролі педагога у вихованні характерних якостей особистості. І в українській галицькій, і у наддніпрянській (у тому числі й радянського періоду) педагогічній думці, яка торкалася проблеми виховання характеру, завжди у тій чи іншій формі звучала вимога формування морально-вольового характеру вихователя як невід’ємної складової його особистісної підготовленості.

Як зауважував Ю.Богданів у 1933 р., раніше вважали виховний вплив характеру вчителя маловажним чинником, бо на формування психіки учня не так уже й звертали увагу, кладучи на перший план розвиток інтелекту [2, 201]. Однак “...не може виробити сильних характерів, хто сам у собі не розвинув подібних прикмет, або не прикладає до них ваги” [2, 202]. Ю.Дзерович наголошує, що справжній вихователь “повинен мати морально-релегійний характер, бо цю прикмету має він зацепити своєму вихованцеві” [6, 80]. Він також робить спробу виділити необхідні для характеру педагога “прикмети”: терпеливість,

справедливість, лагідність, совісність і трудолюбність, любов до Батьківщини, релігійність, безпретензійність і скромність [6, 79].

Серед цих поглядів українських педагогів винятком було бачення А.Макаренка. Він стверджував, що підготовка фахівця повинна полягати “...насамперед в організації його характеру...” [11, 111]. Але згодом уточнював, що сильний характер і тверда воля необхідні вихователю лише у випадку перевиховання, коли на вихованця треба безперестанно тиснути, чинити злам характеру. У процесі ж виховання ці властивості людини не обов’язкові для вихователя. “Багато хто упевнені, – міркує А.Макаренко, – що хороший вихователь неможливий без сильної волі. Це одна із самих диких помилок” [14, 161]. Виховний вплив на вихованця можна чинити, поперше, спираючись на силу свого посадового авторитету, по-друге, оволодівши “педагогічною майстерністю”, певним артистизмом – за допомогою міміки, жестів, тембру голосу зображати роль вольової, сильної душою людини.

Однак ще в 1900 р. галичанин В.Ратальський наголошував: “Характер учителя... не повинен бути уданий. Дітвору годі оманити...” [16, 328]. Задовго до А.Макаренка він застерігав педагогів від гри у людину з характером, мотивуючи це тим, що діти є надзвичайно чутливими до щирості та фальші. Дитяче прагнення до ідеального, пошук досконалості в учителів не можна задовольняти фальшивим удаванням характерності та інших чеснот.

Проте сформований, цілісний, наполегливий, сильний і моральний характер вихователя ще не розглядався як вирішальна запорука плекання характеру вихованця. Значна частина українських учених ставила вимогу *повсякчасної націленості педагога на плекання характеру дитини*. Так, С.Русова формулює цілі педагогічної діяльності із цілком визначеним акцентуванням: “Учитель має не лише вчити учнів, але й виховувати їх характер, а найголовніше – зміцнити їх волю й викликати свідоме відношення до своїх обов’язків, почуття відповідальності” [17, 120]. На цьому ж наголошує і галичанин П.Біланюк: “Всякі почини учителя повинні виходити з одної головної цілі: характеру дитини” [1, 294]. Тлумачення виховання характеру дітей як головної функції педагога знаходимо у Г.Врецьони [5, 178 – 179], М.Макуха [15, 14], Ю.Богданіва [2, 201].

Педагога, поряд з батьками, першочергово відповідальним за формування характеру дитини вважав і В.Сухомлинський. “Від нас (учителів, вихователів – М.Г.), від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості, залежить її

УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДИТИНИ

(дитини – М.Г.) життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське...обличчя, її місце і роль у житті, її щастя” [19, Т. 2, 420]. У своїй статті “Виховання характеру” В.Сухомлинський наголошував: “Свідомість того, що від зусиль вихователя залежить формування характеру людини, залежить його дальший шлях в житті, покладає на нас величезну відповідальність за долю кожного учня” [20, 4]. Тож, окрім вимог до характеру педагога і спрямованості його діяльності на характер учня, безперечно, ставилися вимоги до *професійної майстерності та фаховості педагога у вихованні характеру*.

На цьому особливо наголошував А.Макаренку, який, відкинувши необхідність у сильному характерові вихователя, змушений був вимагати від нього неабиякого педагогічного уміння. “Безпомічний той педагог, який потурає недовікам учня, сліпо слідує його капризу, підіграє і сюсюкає замість того, щоб виховувати і переробляти його характер. Треба уміти ставити безкомпромісні вимоги до особистості дитини, що має певні обов’язки перед суспільством і відповідає за свої вчинки” [12, 63]. Як бачимо, до питання педагогічної майстерності він підходить у авторитарному стилі, вважаючи, що її вагомим атрибутом є уміння ставити тверді і непохитні вимоги до дитини.

Реалізація завдання виховання характеру неодмінно призведе до вибору підходів у цьому процесі. А.Макаренку переконаний, що “...перед кожним педагогом поставатиме таке питання: чи має право педагог втручатися у розвиток характеру, спрямовувати туди, куди треба, чи він повинен пасивно йти за цим характером? Я вважаю, що це питання повинно бути розв’язане так: має право” [11, 71]. Макаренко, будучи апологетом авторитарної педагогіки, відстоював необхідність ламати характер вихованця, спрямовуючи “туди, куди треба”, тобто до комуністичного виховного ідеалу. Саме тому він вважав доцільним готувати такі педагогічні кадри, які були б навчені “здійснювати таку ломку” [13, 152].

З огляду на взаємозв’язок фахової майстерності педагога та форм його взаємодії з вихованцем у вітчизняній педагогіці детально аналізували вплив на характер дитини *стилю взаємин учителя і учня*. Так, галицький педагог І.Кухта прямо узалежнює формування характеру учня від стосунків (“постави”) педагога з вихованцем: “Постава вчителя до учня має передовсім рішаче значення для розвитку характеру вихованця” [10, 176]. Він виділяє три типи

“постави”: кошарова (авторитарна), демагогічна, ліберальна. Існуючий в тодішніх школах стиль взаємин між педагогом і дитиною І.Кухта визначає як “кошарову поставу” і, критикуючи, осуджує її. Головною ознакою такої “постави” є авторитарність учителя, котрий вважає себе незаперечним авторитетом, діє владно, жорстко і навіть жорстко щодо вихованців. Діяльність учителя, що увесь час веде війну з учнями, намається їх підкорити, “зламати”, примусити виконувати його вказівки, призводить до формування трьох типів “характерів”: 1) “схритих революціонерів”, які завжди усім незадоволені; 2) “опортуністів і кар’єристів” – послушних у всьому підлабузників, орієнтованих на високу оцінку, конформістів; 3) “облудних учнів” – тих, які перед учителем вдають схильність його сліпо слухати, а перед учнями всіляко ганьблять. Останній, на думку І.Кухти, найгірший тип, оскільки “...з таких учнів виростають також люди недобраного характеру, бо...нещирі люди” [10, 177]. “Отже кошарова виховна постава веде до ряду поважних виховних хиб та викривлює часто характер вихованця” [10, 177] – переконаний вчений.

Головним недоліком демагогічної “постави” І.Кухта вважав надмірну свободу для дитини, що зрештою приводить її до “деморалізації” – суттєвих недоліків характеру, котрі полягають у відсутності або слабкості моральних принципів.

Найбільш доцільною “поставою”, зауважує І.Кухта, має бути прагнення опанувати внутрішній світ дитини, знайшовши стежку до її серця [10, 178]. Для цього педагог повинен дотримуватися таких вимог: 1) сприймати вихованця як особистість, “живу істоту”. Виходячи з того, що не впертість чи зла воля дитини є причиною її шкільних невдач та асоціальності, а брак віри в себе й “несуспільні прагнення до винагороди”, треба уникати приниження дитини, глузування з неї. Необхідно пробуджувати її “життєву відвагу”, віру в себе, надихати на подолання перешкод, довіряти їй; 2) виявляти “вітальну симпатію” (емпатію – М.Г.) – уміння співвідчувати те, що діється в душі вихованця; 3) індивідуально працювати з учнями “тяжкими до виховання”; 4) зважати на духовний розвиток дитини [10, 178 – 181].

Найважливішою передумовою виховання характеру українські педагоги визнавали *вивчення особистості дитини і її характеру*. С.Русова зауважує, що як у родині, так і в школі чи іншій дитячій установі потрібно, щоб дитину добре розуміли, знали її індивідуальні нахили, здібності, склад характеру [18, 12]. Виховувати –

УКРАЇНЬСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДИТИНИ

це насамперед знати дитину, говорить В.Сухомлинський. Тож головне для педагога проникнути в духовний світ дитини, “розпочати вивчення її мислення, почуттів, характеру, волі, інтересів” [19, Т. 5, 204]. Це обов’язково дасть йому уявлення про подальші підходи у процесі виховання кожної конкретної дитини.

Однак вивчення характеру дитини, у якій би формі та якими б методами не велося, передбачає **чітку розуміння педагогом змісту характеру**. Учитель, як зазначав І.Ющишин, мусить не лише розуміти душу дитини, а також усвідомлювати, з яких елементів складається характер, знати на основі яких психічних процесів формується воля, розуміти, як характер впливає на діяльність людини і навпаки [24, 1]. На цьому уже в наш час наголошує О.Вишневський, який стверджує, що педагогіка мусить мати своє бачення структури характеру [4, 314]. Це пояснюється тим, що розробка і використання педагогами методичних засад виховання характеру можлива при умові чіткого розуміння, що таке характер.

Аналіз української педагогічної спадщини дає нам можливість виділити ряд взаємопов’язаних **засад діяльності педагога, що стосуються власне виховання характеру**:

- учитель повинен завжди пам’ятати, що він є прикладом для дітей, а тому поводити себе гідно, мужньо, володіти собою, тримати себе в руках за будь-яких обставин і особливо перед дітьми [19, Т. 2, 426]. Вособі педагога вихованці повинні бачити “волю батьківської мудрості”, волю беззастережну, сувору, але справедливу, люблячу і доброзичливу [19, Т. 1, 200]. Важливо, щоб вихователь не лише навчав як працювати, а й працював разом з дітьми, “...щоб його воля до подолання труднощів була завжди перед дитиною як незгасний вогник” [19, Т. 1, 497].

- вихователь ні в якому разі не повинен чинити “сильний, вольовий” вплив на вихованця з метою примусити його виконувати вимоги. Це прояв слабкості, адже тільки “слабкість апелює до сили й насильства” [19, Т. 5, 535]. К.Ушинський (аналізуючи творчість М.Пирогова) писав, що треба не нав’язувати свої переконання, свої ідеї дитині, але пробуджувати в ній прагнення цих переконань і мужності до оборони їх [22, 688]. Вихователь повинен бути для дитини досвідченим другом і однодумцем, – тільки в такому разі його воля не ламає дитини, не принижує її, а сприймається нею як порада [19, Т. 4, 499].

- завдання вихователя полягає в тому, щоб його вихованцеві було важко [19, Т. 1, 76], щоб він працював на межі своїх можливостей. При цій умові характер і воля дитини розвиватимуться.

Тому учитель повинен детально аналізувати можливості дитини, визначати індивідуальну посильність-непосильність завдань, глибоко продумувати шляхи подолання учнями перешкод, стимулювати їх до боротьби з труднощами.

- педагог має сприяти формуванню життєвої мети вихованця, оскільки в процесі її реалізації гартується характер. Світоглядні орієнтири, ідеали дорослого, у тому числі й педагога, який для дитини є взірцем, часто безпеліційно приймаються нею (особливо у дошкільному та молодшому шкільному віці). Таку властивість свідомості дитини слід використовувати з виховною метою. Коли ми хочемо виховати у молодому українцеві міцну волю і суцільність характеру, стверджує Г.Ващенко, треба перш за все прищепити йому прагнення до високої мети [3, 174]. Однак, зауважує В.Котирло, не кожному мету, важливу з точки зору дорослого приймає дитина. Бажано ставити емоційно привабливі цілі, що викликають справжній інтерес, стають особисто значущими для неї [9, 19].

- педагог повинен уміти “залишити дитину на саму себе” (вислів В.Сухомлинського), давати їй можливість самостійно діяти. Процес становлення повноцінного характеру можливий лише за умов високого рівня самостійної життєдіяльності людини. К.Ушинський зазначав, що необхідно дозволити дитині жити “практичним життям серця і волі”. На жаль, цьому часто перешкоджають вихователі, які постійними моральними сентенціями і всякого роду обмеженнями заважають дитині “почувати і бажати...жити практично” [23, Т. 5, 321]. Розвиток дитячої самостійності, на думку О.Вишневського, гальмується двома шляхами: 1) постійними заборонами (вони не виправдані навіть якщо йдеться про заборону негативної для дитини дії); 2) прагненням допомогти вихованцеві у його діяльності, що перетворюється на перебирання вихователем ініціативи від дитини [4, 328 – 329]. Необхідно давати простір для дитячої самостійності шляхом зняття заборон, переключення дитячої уваги з негативної діяльності на безпечну і корисну, обмеження педагогом своєї опікунської дбайливості про дитину.

- вихователь мусить стимулювати процес самовиховання дитиною свого характеру та керувати ним. У 1886 р. галицький педагог К.Кахникевич наголошував: передусім треба пам’ятати, що характер “не дається навчити”, що діти можуть лише самі в собі його виробити. Тому треба, отже, вживати такі засоби, які наводили б дітей на виховання самих себе, треба

УКРАЇНЬСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО РОЛЬ ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ХАРАКТЕРУ ДІТИНИ

розбуджувати і підтримувати силу їх власної волі [8, 178 – 179]. Про педагогічне керівництво самовихованням писали В.Сухомлинський, К.Маліченко, М.Фіцула та ін.

Висновки. Отже, в українській педагогічній спадщині детально аналізується роль педагога у процесі формування характеру вихованця. Головні педагогічні вимоги стосуються особистісної та професійної компетентності педагога: 1) вихователь повинен цілеспрямовано працювати над плеканням свого характеру, формуючи такі його властивості, як цілісність, стійкість, сила, повнота, визначеність, розвиваючи морально-вольові риси, гуманістичну спрямованість; 2) метою діяльності педагога повинен бути власне розвиток особистості вихованця – фізичного здоров'я, творчих здібностей, інтелекту та особливо характеру як запоруки успішного подолання життєвих перешкод та суб'єктивних труднощів, активної, підприємливої, наполегливої, цілеспрямованої життєдіяльності на засадах моральних принципів і вартостей; 3) передумовою ефективної праці педагога у рідній школі виховання характеру є детальне, систематичне, цілісне вивчення особливостей характеру дитини, а також розуміння ним змісту характеру.

Названі вимоги до педагога у вихованні характеру є пригаманними усім вітчизняним історичним педагогічним системам: дореволюційній, радянській, західноукраїнській, діаспорній та сучасній. Розбіжності починаються на платформі визначення ролі педагога у формуванні характеру дитини. Демократична педагогіка розглядала вихованця як творця свого характеру, тому надавала перевагу такій взаємодії педагога з вихованцем, в умовах якої перший є помічником і порадиником другого, організатором виховного процесу на демократичних, гуманістичних, проблемно-розвивальних основах.

Натомість радянська педагогічна наука (за винятком іліберального напрямку, репрезентованого, зокрема, В.Сухомлинським), виконуючи тоталітарне соціальне замовлення – сформувати слухняну людину-“гвинтика” державного механізму, призначила учителю функції творця дитячих характерів. У цьому контексті сформувалася авторитарна система взаємин між педагогом і дитиною, в умовах якої вихователь ставав “кювалем”, а вихованець – об'єктом, “матеріалом”, з якого треба “викувати” характер (за висловом А.Макаренка).

1. Біланюк П. Не лишень навчаємо, але й виховуємо // *Рідна школа*. – 1936. – Ч. 20. – С. 293 – 296.

2. Богданів Ю. *Нові програми й учитель // Шлях виховання й навчання*. – 1933. – Кн. 4. – С. 188 – 203.

3. Ващенко Г. *Виховний ідеал*. – Полтава: Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994. – 191 с.

4. Вишневецький О.І. *Теоретичні основи сучасної української педагогіки*. – Дрогобич: Коло, 2003. – 528 с.

5. Врецьона Г. *Учитель повинен бути характером // Школьна часопись*. – 1884. – Ч. 23. – 177 – 179; Ч. 24. – С. 186 – 187.

6. Дзерович Ю. *Педагогіка*. – Львів: Накл. Греко-католического Богословської Академії, 1937. – 240 с.

7. Духнович О. *Вибрані твори. / Упорядкування, вступна стаття, підготовка текстів та примітки Д.М.Федаки*. – Ужгород: ВАТ “Видавництво “Закарпаття”, 2003. – 568 с.

8. Кахнікевич К. *Вплив школи на виховані характеровъ // Школьна часопись*. – 1886. – Ч. 23. – С. 177 – 179.

9. Котирло В.К. *Воля гартується змалку*. – К.: Т-во “Знання” УРСР, 1975. – 48 с.

10. Кухта І. *Учитель-виховник і його постава до учня // Шлях виховання й навчання*. – 1934. – Ч. 3. – С. 167 – 183.

11. Макаренко А.С. *Вибрані педагогічні твори / За заг. ред. С.Н. Мединського та І.Ф.Свадковського*. – К.: Рад. школа, 1947. – 282 с.

12. Макаренко А.С. *Воспитание гражданина / Сост. Р.М.Бескина, М.Д.Виноградова*. – М.: Просвещение, 1988. – 304 с.

13. Макаренко А.С. *Методика виховної роботи*. – К.: Рад. школа, 1990. – 336 с.

14. Макаренко А.С. *О воспитании / Сост. и авт. вступит. статьи В.С.Хемелендик*. – М.: Политиздат, 1988. – 256 с.

15. Макух М. *Становище вчителя в питанні традиційного реформістичного руху в вихованні й освіті // Шлях навчання і виховання*. – 1929. – Ч. 10. – С. 12 – 16; Ч. 12. – С. 12 – 17; *Шлях виховання й навчання*. – 1930. – Ч. 1. – С. 21 – 24.

16. Ратальський В. *Дещо про вироблені характеру у дітей // Учитель*. – 1900. – Ч. 21. – С. 327 – 330

17. Русова С. *Дидактика: Конспект лекцій, читаних в Укр. Педагог. Інституті ім.М.Драгоманова в 1924/25 р.* – Прага: Сіяч, 1925. – 190 с.

18. Русова С. *Нова школа соціального виховання*. – Катеринослав – Ляйпціг: Українське вид-во в Катеринославі, 1924. – 150 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

19. Сухомлинський В.О. *Вибрані твори: У 5-ти т.* – К.: Рад. школа, – Т. 1, 1976. – 654 с.; Т. 2, 1976. – 670 с.; Т. 4, 1977. – 640 с.; Т. 5, 1977. – 639 с.
20. Сухомлинський В.О. *Виховання характеру // Кіровоградська правда.* – 1950. – 15 серпня.
21. Ушинський К.Д. *Избранные педагогические сочинения (Сост. – Н.А. Сундуков), – М.: Просвещение, 1968, – 557 с.*
22. Ушинський К.Д. *Педагогические сочинения Н.И. Пирогова // Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения / Сост. – В.З. Смирнов. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1953. – С. 679 – 731.*
23. Ушинський К.Д. *Твори. В 6-ти т.* – К.: Рад. школа, – Т. 5, 1954. – 430 с.; Т. 6, 1955. – 616 с.
24. Юцишин І. *Новим шляхом // Шлях навчання і виховання.* – 1927. – Ч. 4. – С. 8 – 10; Ч. 5 – 6. – С. 1 – 4; Ч. 9. – С. 1 – 4.

Зоряна Хало, аспірант

*Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

У статті розглядається проблема функціонування системи дошкільного виховання у Німеччині. Аналізується значення і вплив дитячих садків на виховання особистості дошкільника. Автор досліджує класифікації дитячих садків у Німеччині, визначає специфіку державної політики у цій сфері, розглядає вплив суспільних організацій та об'єднань на розбудову німецького дошкілля.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в усіх сферах українського суспільства, зумовлюють необхідність удосконалення нашої дошкільної освіти. Остання ж потребує якісного і глибокого реформування. Останні десятиліття відзначаються глибокою суспільною кризою, яка наклала серйозний відбиток на усю освітню сферу. Найбільше, мабуть, це стосується системи українського дошкілля. У зв'язку із безробіттям, зниженням матеріального статусу української сім'ї, закриттям підприємств, демографічною кризою та іншими проблемами дошкілля втратило свої позиції: практично знищена матеріальна база відомчих дитячих закладів, не будуються нові садки і ясла, зменшився контингент педагогічних кадрів для них. Проте відзначаємо, що відродження Української незалежної держави уже сьогодні вимагає перегляду теоретико-методичних і організаційних підходів щодо побудови досконалої системи дошкільного виховання. Це підкреслюється чи не в усіх сучасних державних освітніх документах.

Така робота вимагатиме мобілізації зусиль багатьох інституцій, створення певного наукового потенціалу, підготовки високоосвічених кадрів. Лише при використанні власного існуючого позитивного досвіду та передового науково-

методичного досвіду розвинутих країн у цій сфері українське дошкілля може функціонувати високоякісно.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми змісту і організації дошкільного виховання вивчали такі відомі педагоги-класики, як Ф.Фребель, М.Монтессорі, Р.Штейнер, Я.Коменський, Й.Песталоцці, К.Ушинський, Ю.Фаусек, Л.Шлегер та ін.

Історію розвитку дошкільного виховання в Україні та перспективи його реформування у сучасних умовах висвітлюють такі науковці, як: Л.Артемова, А.Богуш, Е.Вільчківський, М.Зубалій, О.Проскура, М.Стельмахович, С.Ладивір, Н.Лисенко.

Проблемі розвитку суспільного дошкільного виховання в Україні, використанню у цьому процесі нових педагогічних теорій і концепцій присвячено ряд дисертаційних досліджень, серед яких слід назвати роботи С.Абрамсона, Л.Батлиної, З.Нагачевської, С.Попиченко, І.Улюкаєвої та інших. Мало дослідженою сьогодні залишається та сфера порівняльної педагогіки, яка презентує дошкілля розвинених країн світу, зокрема Німеччини.

Наше попереднє ознайомлення з системою дошкільного виховання цієї країни дозволяє стверджувати, що саме цей досвід може